

מראי מקומות- סנהדרין צ"ב

שרואה בדעתו ושכלו שלא הועיל לו, גמר בדעתו לבקש רחמים, וא"כ לבסוף נתעשר.

(ו) **כל אדם שאין בו דעה, אסור לרחם עליו- ק'**, הא ורחמיו על כל מעשיו כתי', ולמה אסור לרחם עליו. וכ' **המהרש"א** דמה שצריך לרחם על כל מעשיו, היינו דוקא אם לא בטלו צורתן, אבל כיון שאדם נברא בדעתו ושכלו, אז אם אין לו דעת, הרי הוא מאבד צורתו, ואי"ז נכלל בכל מעשיו דצריך לרחם עליהם. וע"ע **במסילת ישרים** (סוף פרק ב'), שכ' דענין זה הוא דמי שאינו מפקח על עצמו, ודאי שהקב"ה לא יפקח עליו, כי אם הוא אינו חס, מי יחוס עליו. עוד פי' **המרגליות הים**, דכוונת הגמ' לומר דמי שמבקש מחבירו דבר, וחבירו יבין שהמבוקש הוא לרעת המבקש, שאין לו דעת להכיר כי הדבר הזה שמבקש אינו טוב בשבילו, אסור להמתבקש לומר דכיון שהוא מבקש ממני, אעשה בקשתו, אלא אין לרחם עליו לעשות בקשתו.

(ז) **כל בית שאין דברי תורה נשמעין בה בלילה, וכו'- כ' הבאר שבע** דמה שנקט לילה, היינו משום דבלילה הקול נשמע למרחוק, וכ' דכע"ז כ' **רש"י בעירובין** (יח:), וכע"ז כ' גם **המהרש"א** כאן. וכ' דבזה נתיישב הא דנקט לשון "נשמעין", ולא נקט לומדין או עוסקין וכע"ז. אולם כ' דנראה יותר לפרש דנקט לילה משום דאי' במדרש שאין רינה של תורה אלא לילה, ובערובין (סה.) אי' דלא איברי ליליא אלא לגירסא. עוד כ' **המהרש"א**, דמה שנקט בלילה, היינו משום דמיירי בבעל הבית שעוסק כל היום בעסקיו, ואם אין דברי תורה נשמעין בלילה, אז נמצא שאינו לומד כלל.

(ח) **אין שריד אלא ת"ח- כ' במרגליות הים** (י"ז) שהק' דלכא' אי"ז שייך למה דדרשי' לעיל מיני', דהיינו דכל בית שאין ד"ת נשמעין בה בלילה, וכו'. וגם דברי **רש"י** לכא' אינם מובנים, שאינם מקושרים להדרשה. ולכן פי' דלכא' צ"ל הכא- "ואר"א, כל שאינו מאחר

(א) **מנקבין אותו ככברה- פי' המהרש"א** ע"פ מה דאי' בע"ז (לה:), דת"ח דומה לצלוחית של פלייטון. אם הוא מריק תורת לאחרים, ריחו נודף, ומוסיף חכמה. ואם החזיק התורה לעצמו, ואינו מלמדה לאחרים, אינו מוסיף חכמה, ומאבד תורתו. וזהו ששנינו כאן דלפי שזה מונע הלכה מפי תלמיד ללמדו, הרי מנקבין אותו ככברה, שנתרוקנה תורתו דרך הנקבים, ומשתכחה הימנו.

(ב) **ואם למדו מה שכרו... זכה לברכות כיוסף- פי' המהרש"א**, לפי שהתורה הוא מזון הנשמה כמו הלחם לגוף, וכמו שזכה יוסף לברכות שכלכל את אחיו ועמי הארץ בלחם, כן יזכה הת"ח המכלכל אחרים בלחם התורה ומכלכל אותם.

(ג) **גדולה דעה שניתנה בין שתי אותיות- פי' התורת חיים**, דשם בתחלה ושם בסוף רמז ששמו יחול עליהן מתחלה ועד סוף, ואין השכינה מסתלקת מהן לעולם. וכ' דמצינו כזה ביעקב אבינו, שאמר והי' ד' לי לאלקים, ופי' **רש"י** שם, שיכול שמו עלי מתחלה ועד סוף, ונראה דנפקא לי' זה מהא דכתי' והי' ד' לי לאלקים, ואמר בלשון שניתן שמו בין ב' שמות של ד'.

(ד) **כל אדם שיש לו דעה, כאילו נבנה בהמ"ק בימיו- פי' התורת חיים**, דכל מי שיש לו חכמה ודעת, השכינה שורה עליו, והרי הוא שקול כבהמ"ק ששרתה בו שכינה. ולכך אמרו חכמים ששקולה מיתת צדיקים כחרבן בהמ"ק, וע"ש עוד באריכות על דרך זה.

(ה) **כל אדם שיש בו דעה, לסוף מתעשר, שנא' וכו'- הק' המהרש"א**, הא מצינו בקרא להיפוך ג"כ, שהרי נאמר לא לחכמים לחם, ולא לנבונים עושר. וכ' שיש ליישב ע"פ מה דאי' בנדה (ע:), מה יעשה אדם ויתעשר, ומעיקרא תי' דירבה בסחורה, ולבסוף אמרי' דגם צריך לבקש רחמים ממי שהעושר שלו. ופי' דזהו כוונת הגמ' כאן, ד"לבסוף" נתעשר, דהיינו, דמתחלה יהי' מרבה בסחורה, וכיון

(ג) **לעולם הוי קבל וקיים** - פי' המהרש"א, דהיינו שיעשה עצמו כאילו הולך במקום חושך, ואל יתראה עצמו בפני הבריות, ולא יתקנאו בו, ועיז תהא קיים, שלא ישלוט בו קנאת הבריות ועין הרע. **וע"ע בבן יהוידע**, דכ' דמה דנקרא ענוה בלשון "חושך", היינו משום דענוה שלימה גם הוא עצמו אינו מרגיש בענוה שלו, שאינו חושב שיש לו יתרון ועושה ענוה, אלא רואה בעצמו שהוא ריק מכל דבר טוב, ונמצא שהוא כאדם היושב באפילה, ונפל מידו נחשת, ותפס בידו זהב, והוא אינו יודע שהוא זהב, וסבר שהוא נחשת.

(ד) **צדיקים שעתיד הקב"ה להחיותו, אינן חוזרין לעפרן** - פרש"י, שעתיד הקב"ה להחיות לימות המשיח, אינן חוזרין לעפרן בין ימות המשיח לעוה"ב, אלא הבשר מתקיים עליהם עד שישובו ויחיו לעוה"ב. **וע' בשו"ת רדב"ז** (ב', תתל"ט), שכ' דלכאו' משמע מלשון רש"י דשפיר מתיים, אלא שאין הבשר חוזר לעפר, אלא הבשר מתקיים עליהם עד שישובו ויחיו לעתיד לבא, וכן לכאו' משמע גם מהמשך דברי הגמ'. אולם האריך להק' ע"ז, הרי צדיקים הם, ולמה ימותו עד פעם. ועוד, מה צורך להקב"ה לקיום הגוף בלא נשמה לזמן מה. ועוד, הא אי"ז כבוד לגוף הצידי שיהי' מוטל כאבן דומם, וגם לכאו' צריך קבורה. ועוד, מהא דעביד להו כנפים, וכו', לכאו' משמע דאיתבבה נשמה. ועוד הק' כמה קו', ע"ש. וע"ש שכ' שקיבל מחכמים הראשונים דבאמת תרי תחיות ניהו, חדא סמוך לביאת המשיח לצדיקים אשר מתו בגלות, וסבלו בצרות, ולא ראו בטובתן של ישראל, כדי שיראו בטובה ההיא, ויזכו לראות בית המקדש בתקונו, ומקריבין עליו עולות. והתחיי' השני' לסוף ימות המשיח, סמוך לאלף השביעי, והביא שכ"כ הריטב"א. וע' בריטב"א בתענית (ל:), שכ' על מה שהאוכל ושותה בט"ב כתי' ותהי עונותם על עצמותם, "פי", שאין לעצמותיו תחי' בתחיית המתים העתיד להיות בבנין ביה המקדש לאותן שמתו בגלו וחיכו לישועה... אבל עדיין אפשר שיש לזה תחיי' ביום הדין שהוא אחר ימות המשיח". **והמשך הרדב"ז**, דכמו דבתחיי' שני' אין מתים אח"כ, ה"ה

ת"ח בתוך ביתו, אש אוכלתו, שנא' תאכלהו אש לא נופח, ורע שריד באהל, ואין שריד אלא ת"ח". וע"ז הביא רש"י מי שרע בעיניו שיש שריד, דהיינו ת"ח, בתוך ביתו. וע"ע **ברי"ף על העין יעקב** מש"כ בזה (וגם מה שהעיר בעיקר הדרשה, דלכאו' מה שייך אש של גיהנם על הבית, שהוא דבר גשמי, ע"ש מש"כ בכל זה).

(ט) **כל שאינו משייר פת על שלחנו, אינו רואה סימן ברכה לעולם** - מבואר מפרש"י דצריך לשייר פת שיהיו מזומנין לעניים. וכ' **השער הציון** (ק"פ, ג'), דלפי"ז טוב שלא יהיו הפתיתין קטנים מאד, כדי שיהיו ראויין לנתינה. עוד כ' **המשנה ברורה** (שם, ב') טעם אחר לשייר פתיתין, כדי שיודה לשם יתברך על חסדו, שהשפיע לנו מטובו, ששבענו והותרנו.

(י) **והאמר ר"א, כל המשייר פתיתים על שלחנו, כאילו עובד ע"ז, וכו' - כ' בשו"ת רדב"ז** (חלק ד', אלף רעב [רא]) דמה שהפוסקים השמיטו דין זה, היינו משום דכבר אבז שום זכר של גד, וא"כ אין צריכין לחוש לזה. עוד כ' דכל החשש הוא רק כשהיו מגיחים שלחנם ערוך כל היום, כדי שיהיו מזומנים לעניים, אז איכא למיחש אם יביאו פת שלימה משום העורכים שלחן לגד. דודאי זה הי' מנהג של עובדי גד, דבלא"ה מנין היו יודעים מתי ירעב גד או כומריו, אע"כ שהיו עורכין השלחן בשבילם כל היום.

(יא) **הא דאיכא שלימה בהדי', וכו' - פרש"י**, דאם אחר שאכל הביא שלימה ונתנו בהדי פתיתין, נראה כעושה כן לע"ז. ופי' **השו"ת רדב"ז** (ד', אלף רעב [רא]), דכיון דכבר איכא פתיתין מזומנין לעניים, א"כ לאיזה צורך הביא השלם, אע"כ דעושה כן לע"ז. ולפי"ז כ' דהיכא דליכא פתיתין, והוא הביא רק שלימה להשלחן, ליכא למיחש.

(יב) **כל המחליף בדבורו כאילו עובד ע"ז - פרש"י**, משנה בדבורו שלא יהא ניכר. אבל ע' **במאירי** שפי' באו"א, דהיינו שיהא הן שלו צדק וקיים דבורו.

הרוגים, וגם מצינו דבני אפרים היו הרוגים, ולכן י"ל דהן הן המתים שהחי' יחזקאל.

(ח) **והרגום אנשי גת הנולדים בארץ-פי' המהרש"א**, שלא היו חייבים מיתה ביד"ש משום שטעו במנין הקץ, אלא משום שהי' שבועה בין אברהם ויצחק ובין הפלשתים, ואלו בני אפרים עברו על השבועה, שבאו לקחת מקנה אנשי גת, שהיו אנשי השבועה, ולכן הרגום, לפי שעברו על השבועה.

(ט) **ר' יוחנן אמר אלו מתים שבבקעת דורא-הק' התורת חיים**, מנ"ל למימר הכי. ותי' דלא איצטריך לאתויי ראי', דיליף לה מדכתי' בהו' ויניחני בתוך הבקעה, והיא מלאה עצמות, אלמא דמתים שבבקעה החי'.

(כ) **בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע את חנני' וכו'... א"ל הקב"ה ליחזקאל, לך והחי' מתים וכו'- פי' העיון יעקב**, דעשה הקב"ה כן עכשיו דוקא, להראות שהקב"ה בידו להמית ולהחיות, משא"כ במלך בשר ודם, שאין בידו אפי' להמית בלתי רצון הבורא, שהרי נבוכדנצר השליך חנני' וכו' לכבשן האש, וניצולו.

(כא) **אתוהי כמה רברבין-פי' המהרש"א**, דאתוהי היינו האות והנס של חנני' וכו' שניצולו מכבשן האש, ותמהוהי כמה תקיפין, היינו תמיהתם על שהוא מחי' מתים, והיינו תקיפתו, דהיינו גבורתו, שהוא מחי' מתים. וע"ש מש"כ בביאור שאר השבח שאמר נבוכדנצר.

(כב) **שאלמלא בא מלאך וסטרו על פיו- העיר המהרש"א**, דמשמע מכאן שהבין המלאך שירה זו של נבוכדנצר, אע"פ שהי' ארמית. ומה דאמרי' בעלמא אין מלאכים מבינים לשון ארמית, י"ל דהיינו דוקא מלאכים המקטרגים לישראל, אבל המלמדים זכות לישראל, כי הכא, י"ל דודאי מבינים בכל לשון.

(כג) **שאלמלא בא מלאך וסטרו על פיו, וכו'- הק' המפרשים**, האם יש משוא פנים בדבר, הרי אם יש לו כח לשבח לקוב"ה, למה מונעין

בתחי' ראשונה. וכי תימא, א"כ מי נתן גופות בעולם שכולו טוב, התי' הוא דקוב"ה עביר להו כנפים, וכו'. ומה דאי' דנער בן ק' ימות, או יאמר דמיירי באומות העולם, כמו שתי' הגמ', או דמיירי בנולדים אחר ביאת המשיח, ובאותם שראו ביאת המשיח, דלא טעמו טעם מיתה מעולם. אבל הם שכבר טעמו טעם מיתה, אינם צריכים למות עוד פעם. **ומש"כ רש"י** עד שישובו ויחיו לעת"ל, ה"פ, עד שישובו לחיות חיי העולם הארוך והטוב, כאלו הם חיים חדשים בערך הראשונים, ע"ש בכל דבריו כי קצרת. וע"ע מש"כ **הערוך לנו** בביאור הענין.

(טו) **ונילף ממתים שהחי' יחזקאל-פרש"י**, שחזרו ומתו, כך צדיקים שעתיד להחיות יחזרו לעפרם. והק' המהרש"א, הא צדיקים שיחיו לעתיד הוא משום מעלתן, ומה שיך ללמוד ממתים שהחי' יחזקאל לענין אלו. ועוד העיר, דלשון "ונילף" לכאור' לא משמע כן. ולכן פי' באו"א, דקו' הגמ' הוא על כל התנאים ואמוראים שהביאו קראי להוציא מדעת המינים שאינם מאמינים בתחיית המתים, למה להו לכל הני קראי, נילף מהא דהחי' יחזקאל מתים, אלמא שהוא דבר שהוא בחוק האפשר.

(טז) **ומה שירה אמרו, ד' ממית ומחי', וכו'- פי' המהרש"א**, דיש לפרש זה אליבא דמ"ד דמתים שהחי' יחזקאל הם הכופרים בתחיית המתים, ולא היו ראויים לתחיית המתים דלעתיד, ולכן החי' אותם הקב"ה בעוה"ז, להראות להם שהיכולת בידו יתברך. וכיון שכופרים אלו אומרים שהקב"ה ממית משום חטא המת, ולכן אומרים דמהכ"ת שיהי' יכול לחזור לחיים, כאן אומרים שירה, ואומרים דהקב"ה ממית בדין משום חטא, אבל מחי' משום רחמים שלו, ולא משום זכותו. וע"ע מש"כ לפרש בדעת ר' יהושע.

(יז) **אלו בני אפרים שמנו לקץ וטעו, שנא' ובני אפרים וכו'- הק' התורת חיים**, מאי ראי' מייתי מהך קרא דמתים שהחי' יחזקאל הן אותן שנהרגו בגל. וע"ש שתי' דמבואר מדברי יחזקאל דאותן שהחי' יחזקאל היו

אותו מלעשות כן. וע' במשמר הלוי שהביא מהשרף מקאצק, שזו היתה בחינה לנבוכדנצר, איך יתנהג כשסוטרים לו על פיו, האם גם אז יאמר שירה. אבל להבדיל אלף הבדלות, אדוננו דוד הי' במצבים הכי קשים ונוראים, והי' דוד פותח בשירה לבוראו, ולכן נמצא שבאמת לא הי' שום דמיון בין שירות של נבוכדנצר לשירות של דוד.

כד) ביקש לגנות כל שירות ותשבחות שאמר דוד בספר תהלים - כ' הבן יהודע, דודאי אין שום שייכות בין השירות שאמר נבוכדנצר להא דאמר דוד המלך ברוח הקודש, וכולם מלאים סודות נוראים, ומה דמיון וערך זה עם זה. אלא הביאור הוא, שאם הי' מניחו לשבח עוד שבח ארוך וגדול בכמות, אז הוא הי' מתגאה אח"כ בשירו, שהי' מגנה לפני בני אדם שירות דוד המלך, שהי' אומר אני עשיתי שיר גדול יותר ארוך מן מזמור של דוד מלך ישראל. וגם בעיני העם הפתאים, שאין יודעין סוד הדבר, הי' נראה גנאי לומר זה עשה שיר יותר גדול מן המזמור הגדול שאמר דוד.

כה) אפי' בשעת הסכנה, לא ישנה אדם את עצמו מן הרבנות שלו - פרש"י, שלא יראה מבוהל ומפחד, ומתביישין שונאיו מפניו. עוד טעם כ' המהרש"א, שלא יראה האדם עצמו מצטער ומתאבל על דין שמים, אבל יקבלו באהבה ובשמחה דרך כבוד.

כו) לא ישנה אדם את עצמו מן הרבנות שלו - כ' היד רמה, דזהו רק שלא לשנות מרבנות שהי' שלו, אבל להתנהג ברבנות לכתחלה, לא. וכי תימא, חנני' וכו' מעיקרא למה להו. י"ל, או משום שהיו קרובים למלכות, וישתדלו בהצלת נפשות, ולכן היו צריכים לנהוג ברבנות. עוד תי', דכי אמרי' דרבנות לאו מעליותא, היינו למעבד שררות על הצבור, אבל אאומות העולם, היכא דאפשר שפיר דמי, וחנני' וכו' אאומות העולם עבוד.